

18
D. D.

DISSERTATIO PHILOLOGICO-ELENCTICA;
IN LOCUM PAULI
AD COLOSSENSES Cap. I. v. 12.

QUAM,

*Suffragante Amplissimo SENATU Philosophico in Regia
ad Auram Academia,*

PRÆSIDE

MAXIME REVERENDO atque CELEBERR. VIRO

D^N. ISAACO ROSS,

S. S. L. L. PROFESS. REG. ET ORDIN.

PRO GRADU

Candidæ bonorum disquisitioni modestè subjicit

ESAIAS FELLMAN Nic. Fil.

Ostrobotnienfis,

In AUDITORIO MINORI die XXIII. Junii

MDCCLXVI.

H. A. M. C.

ABOÆ impressit JOH. CHRIST. FRENCKELL.

§. I.

Dogma de satisfactione & imputatione justitiæ Christi per fidem arcte adeo cum illo de gratitudine Christiana per sinceram vitæ sanctitatem se exferente connectitur, ut alterum sine altero consistere nequeat. Hinc, ut utriusque puritati in ecclesia Christi consulatur, ejus quam maxime interest. Utrumque proinde Apostolus in dicto, quod frontispicium dissertationis exhibet, amicissimo jungit connubio. Qua de re cum disquisitionem brevissimam instituere nobis proposuerimus, ea autem sit variorum in fide errantium cum cæcitate impietas, ut nexum hunc variis modis pervertere studeant, Deum precamur, velit nostra conamina ita dirigere, ut in ejus sanctissimi nominis gloriam, veritatem confirmandam & illustrandam vergant. A Te vero B. L. censuram mitiorem, quo par est officio & humanitate, expetimus.

§. II.

Exordium epistolæ ad Colof. Cap. I., eo artificio, ut Seb. Schmidius in prolegomenis Comentarîi in eam loquitur, instituit Apostolus, ut præcipua doctrinæ capita ei inferantur totusque fere Christianismi ordo exponatur. Primum igitur a versu 3. gratias Deo agit pro conversione Coloffensium, inperfis simul precibus pro incremento beneficiorum spiritualium ad vers. 11. In versu 12 ad gratias Deo agendas eos adhortatur, quod ipsis tanta beneficia per Christum contulerit. In sequentibus vero de opere redemptionis nostræ fufius loquitur ac Christum ut verum Deum, redemptorem & creatorem omnium prædicat. Doctrinam denique evangelii & ministerium, ut medium per quod ad Christi cognitionem & spem salutis venerunt, commendat, inque illa eos persistere jubet. Ad vers. 12, quem frontispicium exhibet meditationum nostrarum, ut redeamus, de nexu ejus cum præcedentibus non convenit inter Philologos. Quidam eum cum versu 9. jungunt hoc modo: ἡ παρουσία & quæ sequuntur per commata intermedia ad 12, ubi ἡ παρουσία cohærere volunt cum ἡ παρουσία, Paulum scilicet cum Timotheo introducunt orantem v. 9. &c. & simul gratias agentem pro Coloffensibus. Sed primo nexus ejusmodi cum remotioribus non facile, nisi summa urgente necessitate admittendus est, præsertim ubi cum propriis æque bene aut melius fieri potest. Deinde vix evitabitur tau-

tologiæ accusatio, si Apostolus cum Timotheo v. 12. gratias agere pro Colossensibus dicatur, quod jam ab illis præstitum erat v. 3. Nec quæ alii v. g. B. Calovius, hic in contrarium monet, satis firma sunt. Unde namque ipsi constat nunc v. 12. accessum parari ad tractationem principalem, aut non pro Colossensibus tantum sed in communi pro omnibus fidelibus *ευχαριστων* exsolvi? Certe non magis ex hoc commate, quam aliunde id satis evinci potest. Quid si quis cum Schmidio hæc adhuc ad exordium pertinere credat ipsa tractatione ad Cap. II. dilata? Aut omnino cum Heumanno contemnat plane artificiosas istas partitiones?

Longius mihi progredi videtur Blackvalius in Class. S. qui, dum, ut observavit Dnus Wolf. in Curis Phil. & Crit. ad v. 9. commata illa 9--11. parenthesi ab antecedentibus separari vult, *causatus hoc modo structuram sermonis luculentior fore, quæ nunc impedita & distracta videtur*, sic efficeret, ut comma 13 referretur ad voces ultimas versus 8.vi. Sed solide satis a Viro doctissimo, quem diximus, est castigatus.

De cohærentia jam omnium rectissime videbimur statuere, si dicamus vers. 12um, quæ *ευχαριστων*, adeoque constructionem grammaticam pendere a commatis præcedentis participio: *δυναμενοι* hoc porro ab antecedentibus *κατηφορευτες και αυξανουμεν* hæc tandem per Atticissimum construi in nominativo cum *περιπατησαι* v. 10. Atticorum enim est mos, recte

recte monente Schwartio de Solecismis Discipulo-
rum Jesu antiquatis, *participia nominibus & verbis*
propinquiora fere debito casu adjungere, longinquiora
nominativo vel accusativo casu ponere, spretu casu no-
minis, ad quod respicere debebat. Qua rem vero non
tam unum aut alterum versiculum comma nostrum,
quam integram potius seriem verborum præceden-
tium a vers. imprimis 3:0, quibus salutis ordo con-
tinebatur, respicit, quod jam monuimus innui per
κτανωσας. Minus itaque consulta fuit Salomonis van
Till & qui cum illo facit M. Laurent. Mulleri in
disp. de stilo idiotico N. T. crisis, qua verba v. 10.
καρποφορητις καὶ αυξανομενοι τω περιπατησει præmittenda
judicarunt, ut sic regantur a *πληρωθητε* versus 9.
hac præcipue nixi nullius momenti ratione,
„quod nominativus parum conveniat anteceden-
„ti *περιπατησαι υμας* quod *καρποφορητις & αυξαν-*
„*ομεναι* potius requirat.“ Nam ut taceam eodem
forte jure sequentes versus ad 12. incl. *περιπατησαι*
præmitti debere, sufficit per regulam Schwartzia-
nam modo allatam vana nos sollicitudine omnique
barbarissimi metu plene liberari, nec opus esse, ut
vis aliqua vocum structuræ afferatur.

§. III.

Verborum ipsorum in textu, ut paucissimis jam
subjungamus Philologicam enarrationem, ab officio
nostro haud alienum esse videtur.

Εὐχαριστῆτε τῷ πατρὶ. in codicibus quibusdam latinis legitur Deo patri, sed non æque in græcis, Estio teste. Idemque in Syro, quod in Latinis, esse, notat Schmidius. Syriaca autem versio cum inter antiquissimas N. T:ti omnium confessione sit, antiqua valde lectio illa in græco aliquo exemplari sit, oportet. Paternitatem hoc loco Crocius interpretatur tum respectu Christi, tum nostri. Schmidius autem potius hanc ad Christum tantum referri vult, quoniam in versu sequenti relatio clare fit ad Christum tanquam filium: *Transtulit in regnum filii sui dilecti*. Eoque simul exaggeratur redemptionis beneficium in quo Pater Filio unigenito nostri causa non pepercit.

Τῷ ἱκανῶσαι ἡμᾶς, idoneos facienti nos. Non est dissimilandum reperiri hic variationem quandam in codicibus græcis, quibusdam καλεσάντι pro ἱκανῶσαι legentibus. Propterea autem, quod semel hoc loco instar omnium monuisse sufficiat, paulo diligentiores sumus in notanda lectionum diversitate, non solum quia canon criticus explicationem pati nescius est: nulla interpretatio, cum primis S. oraculorum, ubi de lectionis veritate dubitatur, valet ac firma habenda est: verum etiam, & quidem præcipue, quia cum audacibus adversariis, qui ruborem omnem ejurarunt, quod cum maxime in Dippelium eique similes quadrat, res futura est, ne his ulla cavillandi ansa aut elabendi rimæ reliquantur. Γνησιότητα receptæ lectionis, quæ ἱκανῶσαι habet, ex gente Cri-

Criticorum, omnes quantum nobis constat, saltem
 saniores, tuentur, idque, si quid judicamus, jure
 optimo. Deinde vel fontem erroris, unde fluxerit
 illud *καλεσαντι*, sibi detexisse videtur Millius. Vide-
 tur scilicet huic viro docto natum ex interpreta-
 mento, quod petatum forte fuit ex 1 Theff. 2: 12.
 ubi Deus sistitur, ut *καλῶν υμᾶς εἰς τὴν αὐτῆς βασιλείαν
 καὶ δοξάν*. Optime porro quadrat *κατῶς* ad præce-
 dentia, quorum intuitu suos Apostolus hoc versu
 jubet gratias agere, quod & alii sufficienter osten-
 derunt, & ex iis satis perspicitur, quæ §. II. de hu-
 jus participii nexu reali cum antecedentibus adque
 illa respectu differuimus. Denique cum pauci ad-
 modum sint codices nec illi probatissimi, qui *καλε-
 σαντι* habent, pro nostra parte militat canon criti-
 cus, unus e primariis: *lectio quæ plurimum & proba-
 tiorum codicum auctoritate nititur, præferenda est aliis.*

§. IV.

Quomodo transferri debeat hoc loco verbum
ικανωσαντι, nonnihil quoque variare sententias videas.
Dignos fecit hic reddendum putavit vulgatus. *Ido-
 neos fecit* mavult Schmidius, cui nos subscribimus,
 cum in præcedentibus ut antea dictum, de eo fer-
 mo sit, quod Deus Colossenses in ordinem salutis
 ducendo aptos reddiderit ad spem salutis. Utrum-
 que, quod *Deus nos dignatus sit gratis* & simul *ido-
 neos fecit*, conjungunt Chrysostomus & Theophy-
 lactus. Qui e doctoribus Pontificiis ex *ικανωσι* hac
 exclu-

excludunt omne meritum, non videntur quicquam habere causæ cur versionem vulgati magnopere defendant. Id tamen facit Estius, existimans, illud *dignos fecit* hoc loco commodius poni, quam tamen phrasin exponit: *qui dignatus est nos* h. e. illam dignitatem & excellentiam nobis contulit, ut simus inter sanctos, quod fere idem sonat, ac idoneos fecit. Nec abludit Cornelius in lapide, quanquam de *sorte Sanctorum* locutus, qui hunc in modum testem veritatis agit: *Hereditas hæc Sanctorum dicitur fors, quia hominibus sine merito, gratis & quasi sortito obtingit.* Unde dilucide sequitur neque uila ex parte hominem ipsum potuisse sibi ad hanc sortem aliquam dignitatem conciliare eoque nec idoneum reddere. Sed apparet ab una parte, veritatem tales confessiones expressisse, ab altera vero hominibus Papæis doctrinam de gratia infusa, quæ dignitatem aliquam & excellentiam involvat, licet non sine apperta contradictione, tueri necessum erat, cui rei & commodior visa est vulgati interpretatio.

Utrum & quousque *μαρτυρ* Hebræo *הכיר* & magis Rabbinico *הספיק* respondeat, quod vult Grotius, non laborabimus, utpote quod hic parum lucis afferret: Satius est disquirere, quid vox illa græca partim supponat, partim comprehendat. Supponit (a) impotentiam hominis naturalem ad mutationes spirituales, quæ requiruntur, ut particeps fiat sortis sanctorum. Recte eatenus Grotius & concinne verba Pauli 2 Cor. 3: 6. *πεφραζεν* Deus nos tanto *mi-*
niste.

nisterio aptos non reperit sed fecit. Sic Saulus hic intelligit Apostolum, *factus est in virum alium, ut olim alius ejusdem nominis.* 1 Sam. 10: 6. (b) Redemptionem Christi, qua is redemptionem peccatorum omnibus hominibus reddidit possibilem sive acquisivit, ut cum Theologis loquar, sicut solis illis re ipsa confertur sive applicatur hoc beneficium, qui ordini divinitus constituto se attemperant. Nisi Servator agendo & patiando pro hominibus satisfecisset, peccata hominum & perfectæ obedientiæ defectus in perpetuum obstitisset, quominus Deus eos vel potuisset, posita licet maxime voluntate, idoneos facere. Sed satis de suppositis *ut inquit*. Quid vero involvit hoc verbum, quod alterum est a nobis eruendum? Respondemus omnes actus divinos in hominem transeuntes, quique ad gratiam prævenientem, præparantem, operantem & cooperantem referri solent. Hisce in homine, si prævios Dei operantis motus resistendo voluntarie non impediat, statim ut effectus respondent, primo quidem excitatio intransitiva, quæ nuncupatur, deinde, si hæc recte ad mentem Numinis adhibetur, ipsa conversio sive regeneratio, quæ itidem intransitivæ nomen gerit, denique omnes reliqui gratiosi effectus conversionem sequentes. Per se autem patet, nobis de rationis usu jam pollentibus sermonem esse, non de infantibus. Sunt autem hæc duo sollicite præsertim in praxi a se invicem discernenda. Teste quippe experientia maximo abusu prohdolor! obnoxia est hæc distinctio turpiterque confun-

excludunt omne meritum, non videntur quicquam habere causæ cur versionem vulgati magnopere defendant. Id tamen facit Estius, existimans, illud *dignos fecit* hoc loco commodius poni, quam tamen phrasin exponit: *qui dignatus est nos* h. e. illam dignitatem & excellentiam nobis contulit, ut simus inter sanctos, quod fere idem sonat, ac idoneos fecit. Nec abludit Cornelius in lapide, quanquam de sorte *Sanctorum* locutus, qui hunc in modum testem veritatis agit: *Hereditas hæc Sanctorum dicitur sors, quia hominibus sine merito, gratis & quasi sortito obtingit.* Unde dilucide sequitur neque uila ex parte hominem ipsum potuisse sibi ad hanc sortem aliquam dignitatem conciliare eoque nec idoneum reddere. Sed apparet ab una parte, veritatem tales confessiones expressisse, ab altera vero hominibus Papæis doctrinam de gratia infusa, quæ dignitatem aliquam & excellentiam involvat, licet non sine apperta contradictione, tueri necessum erat, cui rei & commodior visa est vulgati interpretatio.

Utrum & quousque *ἡμεῖς* Hebræo *הֵמָּה* & magis Rabbinico *הֵמָּה* respondeat, quod vult Grotius, non laborabimus, utpote quod hic parum lucis afferret: Satius est disquirere, quid vox illa græca partim supponat, partim comprehendat. Supponit (a) impotentiam hominis naturalem ad mutationes spirituales, quæ requiruntur, ut particeps fiat sortis sanctorum. Recte eatenus Grotius & concinne verba Pauli 2 Cor. 3: 6. *μετὰ τὴν χάριν* Deus nos tanto *ministe-*

nisterio aptos non reperit sed fecit. Sic Saulus hic intelligit Apostolum, *factus est in virum alium, ut olim alius ejusdem nominis.* 1 Sam. 10: 6. (b) Redemptionem Christi, qua is redemptionem peccatorum omnibus hominibus reddidit possibilem sive acquisivit, ut cum Theologis loquar, sicut solis illis ipsa confertur sive applicatur hoc beneficium, qui ordini divinitus constituto se attemperant. Nisi Servator agendo & patiando pro hominibus satisfecisset, peccata hominum & perfectæ obedientiæ defectus in perpetuum obstitisset, quominus Deus eos vel potuisset, posita licet maxime voluntate, idoneos facere. Sed satis de suppositis *vs. 14-15*. Quid vero involvit hoc verbum, quod alterum est a nobis eruendum? Respondemus omnes actus divinos in hominem transeuntes, quique ad gratiam prævenientem, præparantem, operantem & cooperantem referri solent. Hisce in homine, si prævios Dei operantis motus resistendo voluntarie non impediat, statim ut effectus respondent, primo quidem excitatio intransitiva, quæ nuncupatur, deinde, si hæc recte ad mentem Numinis adhibetur, ipsa conversio sive regeneratio, quæ itidem intransitivæ nomen gerit, denique omnes reliqui gratiosi effectus conversionem sequentes. Per se autem patet, nobis de rationis usu jam pollentibus sermonem esse, non de infantibus. Sunt autem hæc duo sollicitate præsertim in praxi a se invicem secernenda. Teste quippe experientia maximo abusui prohdolor! obnoxia est hæc distinctio turpiterque confun-

ditur excitatio cum conversione. Quoties querelas eorum, qui Zioni Dei ac rebus ejus sincere cupiunt, audimus acerbis de ingenti illorum numero, qui valide a Deo excitati ad pristinum soporem nihilominus paulatim relabantur, cessante scilicet impetu illo bonorum motuum, qui ante conversionem, gratiæ prævenientis & præparantis vi, in excitatis sæpe sese ad tempus exserunt, & tamen hunc statum deploranda fallacia naturæ gratiam mentientis pro vera regeneratione habeant, ipsis sibi omnium gravissime & periculocissime imponentes.

Quid igitur, inquires, discriminis inter duo hæc statuendum existimas? Differunt primo *definitionibus*. Quid sit conversio vel ex compendiis quibusvis Theologicis constat. Quum vero *dormire* dicatur moraliter homo vel conscientia ejus, si notitiam legis divinæ, quam vel habet vel habere poterat, non reipsa adhibet ad dijudicandam moralitatem status & actionum suarum coram Deo, eoque nulla fere tangitur sollicitudine regenerationis suæ & salutis æternæ: *Excitari* autem sive expergiscere, si quæ causa debitam applicationem legis ad statum illum eoque sollicitudinem hanc efficit; patet *excitationem* recte definiri per mutationem hominis, qua ex lege intelligens periculum status sui respectu S. Numinis sollicitus fit de conversione sua & salute, licet nondum veræ fidei particeps. Illustrari & simul confirmari solet notio hæc, præter alia,

alia, exemplo Nicodemi Joh. 3. cui per miracula Christi jam excitato regenerationis nihilominus commendat necessitatem. Deinde *mediis*. Ad homines excitandos varia valent, quæ in se vim convertendi non habent, e. gr. in Nicodemo, miracula, in aliis graves & diuturni morbi aliaque infortunia, non raro somnia notabiliora, ceu historiae notant. Et quot non horrendis tempestatibus, quæ tonitru & fulminibus præter consuetudinem sævierunt, fuerunt e securitatis sopore, observantibus passim Theologis, excitati ad res suas, quo in loco coram Deo sint, penitus considerandas? Plures forsitan & citius, quam si vel centum conciones iidem audivissent. Conversionis media propria ad hoc divina efficacia pollentia sunt verbum Dei & Sacramenta. Quod non ita capiendum ac si ullum hominem verbo Dei excitari iremus inficias, quod potius ambabus, ut ajunt, concedimus. Interim experientia teste, verum manet, plerosque peccatores altum adeo in miseria sua stertere, ut vix ac ne vix quidem ad vocem S. Numinis in verbo rite attendant, nisi aliis rebus ad hoc prius excitentur.

Porro excitatio est *via* ad conversionem, quæ proinde illius est *scopus*. Denique *operationibus* hæc ipsa inter se distinguuntur. Fusius de hac re Fresenius, quo B. L. allegatum volumus, in *Uttvalda Beträktelser öfver Guds Högtids = ic. Dagars Evangeliska Texter*, veri. Svec. Treemighets Söndag pag. 537. seqq. Non possumus tamen, quin speciminis

loco in illorum gratiam, qui librum ipsum nondum inspexerunt hæc ipsius verba ex applicatione concisionis citatæ in praxi utilissima atque ita lectu dignissima, afferamus. = Frågar du: Hwaraf kan jag weta/ at jag är blott upväckt? Jag är skyldig, at gifwa dig et kånnetecken/ hwaruppå du sådant kan märka. Du kan weta det deraf, om du på den tid din samwets=oro börjar minskas/ åter kan ålska synden/ och med nöje begå någon wiß synd/ af hwad namn hon wara må. Sliter icke hjertat sig löst ifrån alla hårfkande synder/ så är det goda/ som hos dig har håndt/ intet annat/ än en blott upväckelse. Ty om du hade hunnit til en grundelig omwändelse/ så skulle dit hjerta warit fritt och löst ifrån all kärlek til synden, följakteligen ock ifrån alt dess herrawälde.

Sequitur ulterius in commate nostro *ἡμᾶς*, quod Calviniani de solis electis interpretantur, quemadmodum nec aliter per hypothesen receptas possunt. Rectius alii, imprimis Nostrates de omnibus vere Christianis cum Hunnio exponunt. Etenim Colossenses, qui Christo nomen dederant, intelligit Apostolus, quis vero sibi persuadeat hos omnes omnino electos fuisse? Immo huic Calvinianæ expositioni repugnant verba Com. 23. *Εἰ γε ἐπιμελεῖτε τὴν πίστιν τοῦ θεμελιωμένοι καὶ εἰς αἰῶνα, καὶ μὴ μετακινῶμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελίου ἃ ἠκούσατε, τῇ κηρυχθεῖσας ἐν πίστει τῇ κτίσῃ τῇ ὑπὸ τοῦ θρανον.* Dum vero Paulus *ἡμᾶς* non *υμᾶς* dicit se ipsum cum Timotheo includit.

Tandem ad quid idonei facti sint, indicatur: *Εἰς τὴν μερίδα τῶν κληρῶν τῶν ἀγίων ἐν τῷ Φωτὶ κληρὸς* unde κληρῶν *sorte lego*, deligo, quod sortem Math. 27: 25. proprie notat, ut cum dicimus sortes jacere, varias habet significationes: quid hic inferat multum se cruciant rerum Philologicarum studiosi, inter alios Crocius. Hæreditatem hoc loco innui, ut sic secundum quosdam respondeat Hebr. נְהִלָּה, *possessio, hæreditas*, non est dubitandum. Itaque qua phrasin *μερίδα κληρῶν* hic nonnulli conferunt Deutr. 32: 9. הַבִּל נְהִלָּתָהּ

Quinam sint *ἀγιοι* ex iis, quæ modo circa vocem *ἡμᾶς* commentati sumus, patet, scilicet vere fideles. Hinc versu 2:0 Colossenses appellantur *Sancti*, estque is communis Epistolarum, inprimis autem Paulinarum, stilus. Neque tamen solos sanctos in regno gratiæ sed etiam gloriæ designari, ex paulo post dicendis lucebit. Circa formulam *ἐν τῷ Φωτὶ* illustrandam, ad antiquitatem quandam paganorum recurrendum, putat A. Kerslootius. Respici videlicet vult ad sacra Eleusinia noctu Athenis & alibi celebrari solita idque ad Cererem colendam, eo-que gentium Doctorem innuisse Colossensium incolas non ad tales tenebras, sed ad lucem vocatos. Verum dudum viri præstantissimi atro lapillo notarunt *studium illud, quo S. Scriptoribus, verba habes Wolfii ad hunc locum, de rebus & mysteriis sublimissimis differentibus, allusiones ad impurissima gentium sacra tribuuntur.* De abusu hoc antiquitatum,

Christianis minus digno, placeat unum atque alterum exemplum allegare. Quis sibi persuaderet, reperiri viros doctos, qui magnum mysterium pietatis 1 Tim. 3: 16. per *μυστήρια μεγάλη* Cereris, hoc est, modo dictum spurcum ritum in honorem Deastræ illius institutum, explicare sustinuerint, eoque Spiritum Sanctum alluisse serio contenderint? Et tamen id fecerunt non modo Alex. Morus, sed alii quoque, magni cætera interpretes, Wolfio in curis ad locum citatum laudati. Circa Math. 5: 8. *de puris corde in primitiis Juliis* vult Vener. Abbas Moshemius Christum respexisse ad purificationes Pythagoricas & Platonicas. Quis autem sibi persuadeat turbam, quæ auditorium tum constituabat, scita Pythagorico-Platonica tenuisse aut magistrum & optimum & sapientissimum ad talia, quæ ænigmata erant audientibus, oculos retulisse? Et annon diversi plane ab illis purificationum ritus Judæis erant notissimi? Sed non vacat istis, licet eorum longe plura afferri possent specimina, diutius immorari. Deinde nondum vel Akerslootius vel qui cum illo faciunt, sacra ista Cereris facerrima, ut appellabantur, ad Colossenses pervasisse, utut Athenis in usu erant, demonstrarunt. Quæ pro Akerslooti sententia, docte quidem affert Amelius, nondum tamen ultra conjecturam & *το posse*, sive fieri potuisse, ut & Colossensibus notus fuerit cultus iste, progrediuntur. Ast a posse ad esse ex veteri logicorum canone, nulla valet consequentia. 3:0 Ex visceribus textus petitæ res adsunt, quæ cum contra pos-

sibi.

sibilitatem opinionis Amelianæ pugnant, tum contrarium ultra verosimilitudinem evehunt. Scribebat noster ad Colossenses. Inter illos non solum paganos, sed etiam Judæos, & hos quidem maximam partem ad Christum fuisse conversos tantum non demonstrarunt Braunius in Selectis S. Lib. 1. p. 91. & Heumannus in Erklärung &c. ad hanc epistolam. Quid igitur probabilius quam doctorem salutis suorum cupidissimum ideoque, ut ab iis intelligeretur, operam dantem ejusmodi verbis & locutione usum esse, quæ utrique parti nota satis esset, præsertim cum constet hoc alias ab ipso fieri solere, quod facile exemplorum inductione, si id nunc ageretur, aut cuiquam dubium esset, posset probari. Jam vero quinam αἰνῶν, quid τὸ φῶς sibi velit, ex sacris litteris V. & N. Test. perspectissimum utrique generi esse poterat. Sed quamnam, quæret quis, *lucem* intelligi vult Apostolus? Non dubitamus & *spiritualem*, qua in his terris fruebantur hi ejus discipuli & *æternam*, quam in cœlis expectabant, innui. Nam 1:0 hoc syadet locus parallelus 1 Pet. 2:9 &c. ex quo rectissime ut nobis videtur, præsentia verba illustrat Wolf. in Curis ad hoc comma. Hic commemorari vides lucem, ad quam vocati sunt sancti, sive ut eos appellat Petrus, *gens sancta*. Jam vero æqui rerum æstimatores nobis facile largientur, vocationem divinam non ad solum lumen spirituale sed æternum quoque, ut scopum, tendere. Deinde in consequenti Paulus de regno gratiæ & hinc lumine eo pertinente agit, quod ex versu

14. clarum est: ubi τὴν ἀφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν habere dicimur, quod in eos, qui lucis glorioſæ sunt participes, non quadrat. Itaque ut evitetur tautologia, par est nostro versu, ut præter gratiæ, etiam gloriæ lucem intelligamus. Præter Wolf. nobiscum sentiunt plures interpretes, etiam ex veteribus, quorum in numero Theophylacti verba adduci merentur, quibus præſens & futurum lumen respici docet: - - „In lumine præſenti ſcilicet & futuro, hoc „est ſcientia. Nam revelatis nobis myſteriis, & lumen viventibus præbuit, ut futuro in ſeculo fulgentiorem lucem elargiretur. Hinc manifeſtum putamus eſſe, ſortem, ad quam Deus idoneos fecit Coloſſenſes, utrumque regnum gratiæ & gloriæ comprehendere.

§. V.

Ex mente Pauli quam arcte cohæreant redemptio ſeu ſatisfactio Servatoris pro nobis, quæque inde ſequitur imputatio juſtitia ejus, cum gratitudine Chriſtiana, quæ non modo verbis, ſed præcipue animi habitu & affectu ac vitæ ſanctitate ſe exſerit, ſuperiora ſatis docent. Quæ, quo ſunt evidentiora, eo periculoſius vinculum iſtud divellunt, qui plane negant Chriſtum pro nobis ſatisfeciſſe ejusque obedientiam nobis imputari, in quem cenſum ſummo referimus jure, præter alios, Socinianos & Fanaticos varios imprimis Contr. Dippelium. Ne qua hominibus hiſce injuria fieri videatur,

tur, juvat ipsa illorum verba in nexu oculis lectoris subicere. Cumque ad illos, hoc est, Socinianos quod attinet, publicam suam doctrinam in Catechismo Racoviensi comprehensam habeant, sitque ille ipsis instar libri Symbolici, qui Irenopoli Anno 1659. prodiit, inde præcipue placuit sententiam eorum depromere, maxime cum rarior inter nos liber iste sit. Sectione IV. C. 8. p. 269. Germanice ita verba fluunt: Woher beweisest du / daß die gemeine meynung betrüglich und irrig sey? Respondent: Weil nicht nur nichts in der Schrift davon stehet / sondern auch dieselbe der Schrift und der gesunden vernunft zu wieder ist. Scripturæ contrariam esse satisfactionem Christi, ut evincant, porro pag. 270. ita quærunt & respondent. Wie streitet aber diese meynung mit der schrift? Resp. Weil die Schrift hin und wieder sonderlich aber in N. T. bezeuget / daß Gott denen menschen die sünden umsonst vergebe. Aber einer unverdienten vergebung ist nichts mehr zu wieder / als eine solche vorgegebene genugsthuung und gleichwichtige bezahlung. Ulterius integram cohortem argumentorum & consequentiarum ex ratione contra eam in aciem producunt. Series verborum, quibus hanc in rem utuntur, cum prolixior sit, nec vel temporis, vel instituti ratio permittat istis aut superioribus etiam objectis illorum, qua par erat, cura propulsandis, ac satis habeamus ostendisse, quo in veritatem sacratissimam in clarissimis Spiritus Sancti oraculis fundatam sint animo, sic obliti penitus effati illius, quo utitur

Patriarcha illorum Socinus in defensione contra Eutropium: „Id extra dubium a Diabolo provenire, si quis judicia & ratiocinia contra expressum & indubium Dei verbum adhibeat;“ cogimur in illis brevissime refellendis, quæ nostram materiem proxime tangunt, subsistere. Scilicet ultimo veritatem divinam, de qua agitur, ceu periculosam, & quæ veræ pietati & sanctitati Christianæ maximum creet damnum, traducunt. Accipe mentem hominum ex p. 271. Sage mir doch wie diese Meynung schädlich sey? Resp. Weil sie den menschen thür und fenster zu sündigen auf thut, oder doch zur trägheit in ausübung der gottseeligkeit führet. Den wenn Christus vor alle unsere auch vor die zukünftigen sünden Gott völlig bezahlet hat. So sind wir hiermit, von der verbindlichkeit / strafe zu leiden frey. Was wird nun vor eine nothwendigkeit fromm zu leben seyn? Die Schrift aber bezeuget Tit. 2: 14. Gal. 1: 4. 1 Pet. 1: 18. Ebr. 9: 14. 2 Cor. 5: 15. Eph. 5: 26. Daß Christus unter andern um daß willen gestorben sey / das Er uns von aller ungerechtigkeit errettete und heiligte Ihm selbst ein Vold zum eigenthum &c. Duo heic in nos vibrant tela. Quod ad prius, futurum, ut portæ & fenestræ omnes aperiantur impietati & omnis tollatur necessitas vitæ sancte agendæ. Respondemus Imo objectionem hanc non novam esse, sed jam Paulo oggestam Rom. 6: 15. Τι νυν; ἀμαρτησόμεν, ὅτι ἡμεῖς τοῦτον ὑπο νομῶν, ἀλλ' ὑπο χάριτος; Μη γένοιτο. Sed rectissime cum illo negamus consequentiam. Nam ex nostra expo-

expositione; nemini ipso actu prodest redemptio & satisfactio Christi, nisi in ordinem a Deo constitutum, hoc est, poenitentiae & studii sanctitatis se perducere sinat, licet in omnium gratiam sit praestita, adeoque, qua acquisitionem, sit universalis. Idcirco Petrus 2 Ep. 1: 8, 9. a doctrina Christiana neminem in acediam praecipitari, sed quemvis potius ad contraria omnia impelli docet. 2:do Quod quidam eam ore profitentur, cum nihilominus impie vivant, id nontribuendum est ipsi doctrinae sed ea turpiter abutentibus. 3:tio Ex dogmatibus Socinianis potius latissima porta securitati aperitur, e. g. dum Deum sine satisfactione posse peccata & eorum poenas remittere gannunt, quod & dulce est evangelium proæreticis peccatoribus, qui peccata a Deo impunita relinqui libentissime audiunt & in justitiam ac sanctitatem divinam maxime injurium, scripturae præterea a diametro repugnans. Ejusdem comatis est, quod quidam eorum poenas æternas penitus negent & æternitatem earum inficientur.

Alterum telum erat. "Scriptura duce, passio-
num & mortis mediatoris nostri finem a Deo inten-
tum inter alia, esse, ut homines ab injustitia emun-
daret & sanctificaret sibi populum in peculium."
Quasi vero is unicus Dei scopus aut primarius in
opere redemptionis fuerit. Nonne eadem scriptura,
ut finem primarium inculcat, quæ sustinuit Redem-
tor, *vms vpm* pertulisse 1 Pet. 2: 21. ubi aperte re-

spicitur ad victimas sacrificiales, quæ non pro se, sed immolantis peccatis mactabantur. Quid clarius 2 Cor. 5: 15. *υπερ παντων απθανεν, ινα οι ζωντες μηκεις εαυτοις ζωσιν, αλλα τω υπερ αυτων αποθανοντι κη εχησιντι.* Sed nil attinet verba profundere, cum copiose hæc & solidissime nostrates demonstrata dederunt.

Verum non decet hoc loco Christiani Democriti, quo nomine mire sibi placet Dippelius, obli-
visci. Quanta audacia non minus, quam impieta-
te debacchetur homo. Fanaticorum procacissimus
innumeris propemodum scriptorum suorum locis
in veritatem sacratissimam, quod ob redemptionem
& justificationem nostram debeamus grati benignis-
simo Numini esse, in vulgus notum est. Abs re
tamen non fuerit, unicum saltem locum e curis
ejus posterioribus, hoc est scripto non adeo multo
ante tempore, quam abiret *εις τον αυτη*, edito sub
Tit. Etwas Neues/ ubi agit contra D. Wagnerum
p. 160. seq. Es ist hier gar nicht genug zu zeugen/
das er (Wagner) in seinem Systemate auch einen
Artickel hat von der Heiligung und so vielerley ur-
sachen zu allegieren, warum man vor die schon em-
pfangene Rechtfertigung und Erlösung müsse und sol-
le so viel es menschlich und möglich ist/ heilig seyn:
Dann alle diese allegierten ursachen sind keinen Pfif-
ferling werth/ und reduciren sich alle in das decorum
der Dankbarkeit auf unser seite/ und zwar vor chi-
merique oder pfantastische Wohlthaten/ von denen
wir niemahl etwas genossen und besitzen/ nemlich vor
die

die erworbene imputirte Gerechtigkeit/ vergebung der sünden und Seeligkeit/ davor sollen wir mit unsern guten Wercken im neuen gehorsam Gott danken so der heilig seyn. Valde vereor, ut honestarum aurium offensionem evitem, si quæ in Abgez. Fatal. Abfertig, p. 101. seq. in doctrinam eandem pretiosissimam effudit, subjecerim, verum cogit quædam quasi necessitas. Ita autem garrit: Wenn jemand Gott vor die vergebung der sünden und vor die liebe danken wolte/ das wäre eben so viel/ als wenn jemand unter den vorwande der gegen-liebe Gott einen scheißpott der sünde brächte um Ihn quasi dafür zu danken/ daß sie nicht mehr vor Seiner nas se stüncke.

Reponimus: 1:o Reconciliationem hominum cum Deo, remissionem peccatorum propter Christum &c. ridet homo profanus ceu chimerica beneficia, pro quibus nemo gratum animum possit testari. Verum ista beneficia firmissimum in S. Oraculis habere fundamentum, eoque non sine summa impietate pro commentis & fabulis venditari sufficientissime Nostrates evicerunt. 2:do Fœtens ejus similitudo a matula petita locum habere posset, si, quod fingit, docerent Lutherani, Christi justitiam hominibus, sine prævia pœnitentia & salutarî mutatione imputari. Cum vero mera sit calumnia, merito ei occurrimus verbis D. Fried. Wagneri in Berber. zu Christ. Democrit. Avotocar. §. 17. Wenn er uns dafür ansichet und ausgiehet/ so kan

Kan uns keiner verdanken/ wenn wir ihn luth abser-
tigen/ und sagen/ daß er ein unchristlicher und un-
verschämter Calumniant sey/ und verlangen/ er solle
uns erst beweisen/ daß wir solche dinge lehren. Quæ
3:tio per omnia valent de eo, quando nobis im-
putat, omnia quæ tradamus de gratitudine Christia-
na, resolvi in merum decorum. Violatio decori
nullam post se trahit pœnam. Quis autem Luth-
erianorum negavit hominem gravissimo obstringi
crimine, si gratum in Deum animum negligat? Præ-
terea cui ignotum est, nostros non ex solo capite
gratitudinis, sed ex aliis quoque fontibus, v. g. ex
mandato divino, natura fidei & fructibus justifica-
tionis dulcissimis bona opera derivare? 4:to Quan-
do alicubi quærit, quomodo vera gratitudo erga
Deum & Christum per talia opera demonstrari
queat, quæ ipsimet (thesin orthodoxam de ope-
rum merito ex justificatione hominis excludendo
pungit) sollicite ex articulo de justificatione & sa-
lute exterminemus? Frivola est sophisticatio. Suf-
ficit, quod bonorum operum necessitatem solidis
fulcris superstruamus, licet eis cum Dippelio con-
tra verbum Dei nullam consummatam perfectio-
nem affingamus aut pro causa meritoria justi-
ficationis & salutis agnoscere
sustineamus.

S. D. G.

MONSIEUR LE CANDIDAT.

Un homme sage & prudent employe tout son tems & toutes ses forces aux choses, qui contribuent veritablement à un vrai bonheur. Si un esprit vif & un heureux naturel se joignent à une constante assiduité, ses desseins lui reussiront sans difficulté, & il trouvera sans retardement ce, qu'il cherche. C'est, Vous Monsieur, qui avez fort bien gardé l'occasion & le tems, pour Vous fournir d'une necessaire notice des sciences nobles & utiles, qui ne laissent jamais ses amateurs sans un vrai honneur & avantage. Les années de Votre jeunesse sont tres bien employées & Vous devez aussi à Votre bel esprit & à Votre industrie la couronne d'honneur, que Vous meritez, & que Vous recevrez dans peu des Muses memes, que Vous y avez obligés d'une maniere digne d'attention. Moi, qui ai l'honneur d'être connu de Vous & qui me comte au nombre de amis, j'ai dû temoigner ma joie dans une occasion si douce & agreable. Je Vous felicite des progrès, que Vous avez fait sur le chemin de la sagesse: Et je ne manquerai point, de Vous suivre avec mes felicitations jusqu'au Sommet de Pinde; pour Vous prouver, que personne n'est plus, que moi

VOTRE

Tres fidele serviteur & ami
CHRISTFROI GANANDRE,
O. B.